

Innhold

Veileder for exit-arbeid	2
Hva er exit-arbeid?	2
Hvorfor exit-arbeid?	2
Hvordan jobbe med exit-arbeid?	2
Forberedelser.....	3
Samarbeid på tvers av sektorer og nettverk.....	3
Individuelt tilpassede tiltak.....	3
Veiledning	4
Planlegging og kartlegging	4
Gjennomføring.....	5
Kontaktetablring og samtaleverktøy.....	5
Individuell plan.....	6
Relevante verktøy og tiltak	6
Sentrale samarbeidspartnere i gjennomføringen	7
Informasjonsutveksling.....	7
Relevante tjenester i exit-samarbeid.....	7
Arbeidet i kommunene	7
Konfliktråd	8
NAV	8
Politi	9
Politiets sikkerhetstjeneste – PST	9
Barnevern	10
Familievern	10
Skole	10
Kriminalomsorg.....	10
Helsetjenester	11
Nasjonal veilednings- og ressursfunksjon ved RVTS	11
Nyttige ressurser og lenker i exit-arbeidet.....	12
Relevante publikasjoner	13

Veileder for exit-arbeid

I Norge har vi ikke et eget nasjonalt exit-program der enkeltpersoner kan henvende seg for å få bistand til å trekke seg ut av ekstreme miljøer. Dette arbeidet håndteres i stedet i de etablerte forebyggende strukturene som har ansvar og kompetanse til å forebygge radikaliserings og ekstremisme. Exit-arbeidet skreddersys til den enkelte som ønsker seg ut av et ekstremistisk miljø eller tankesett, og gjennomføres på tvers av etater og fagmiljøer.

Exit-arbeid kan være aktuelt overfor personer som ønsker å bryte båndene til et ekstremistisk miljø, har deltatt i konflikter i utlandet (fremmedkrigere), eller som skal reintegreres til samfunnet etter endt straffegjennomføring. Det er viktig å avklare tidlig om personen kan utgjøre en sikkerhetstrussel. I flere tilfeller vil det være nyttig med et tett samarbeid med politiet og, ved behov, PST og/eller kriminalomsorgen.

Hva er exit-arbeid?

Exit-arbeid kan forstås som *metoder, tiltak og tjenester innenfor ulike sektorer og på tvers av offentlige virksomheter og andre aktører, som kan benyttes i arbeidet med å hjelpe personer ut fra et voldelig ekstremistisk miljø eller tankesett og tilbakeføre eller reintegrere dem til samfunnet.*

Personen må ikke tilhøre en bestemt gruppering, men kan som enkeltindivid være radikaliseret og ha potensial til å utøve ekstremistisk vold.

Hvorfor exit-arbeid?

Den potensielle risikoen knyttet til enkeltpersoner og grupper som sympatiserer med ekstrem islamisme, venstre- eller høyreekstremisme eller andre former for ekstremisme, er alvorlig. Det å forherlige disse ideologiene kan i ytterste konsekvens føre til at personer vil utgjøre en terrortrussel. Det er derfor svært viktig å hjelpe personer som ønsker seg ut av en ekstremistisk tilværelse og reintegrere dem i samfunnet.

Hvordan jobbe med exit-arbeid?

Erfaringsmessig brukes den samme verktøykassen med tiltak overfor en person som er på vei inn i et ekstremt miljø eller som det knyttes bekymring til, overfor en person som ønsker å komme ut av et ekstremt miljø.

De samme etablerte forebyggende strukturene med ansvar og kompetanse til å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme, skal også bistå personer i å komme seg ut av et ekstremistisk miljø eller tankesett. I dette arbeidet er individuelt tilpassede hjelpetiltak og samarbeid på tvers av sektorer essensielt. En exit-prosess fungerer ikke isolert. Samarbeid

med både det formelle og uformelle sosiale nettverket er viktig for å (re)integreres i samfunnet.

Internasjonalt er det enighet om at generelle modeller for exit-arbeid mangler evidens. Det er ikke et entydig svar på hvilke tiltak som det er mest hensiktsmessige å benytte for å sikre at hjemvendte fra konfliktområder eller de som er en del av ekstreme miljøer, ikke fortsetter med voldelig ekstremisme etter å ha gjennomgått exit-tiltak eller et exit-program.

Forberedelser

Samarbeid på tvers av sektorer og nettverk

Godt tverretatlig og tverrfaglig samarbeid er en forutsetning for å lykkes med exit-arbeidet. Samarbeid og fordeling av ansvar for oppfølging av ulike oppgaver må planlegges før det iverksettes. Dette gjelder både internt i kommunen og i den enkelte virksomhet, samt internt i politiet og mellom politi, kommune og privat/frivillig sektor, lag og foreninger.

Det er avgjørende at det avklares hvem som har ansvaret for å koordinere oppfølgingen og hvilke aktører som skal involveres i et oppfølgingsteam/en ressursgruppe. Ofte kan denne koordinerende funksjonen tillegges kommunens SLT-koordinator (samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak) eller radikaliseringskontakten i politiet.

Hvilke aktører som får en rolle i exit-arbeidet, vil variere ut fra konkrete vurderinger fra sak til sak. En må også vurdere ressurser innen familie, venner og annet nettverk rundt den enkelte.

Individuelt tilpassede tiltak

Det anbefales at det kombineres metoder fra det generelle kriminalitetsforebyggende arbeidet, sosialfaglig arbeid og annen metodikk gjennom å tilby hjelp, behandling eller rådgivning. Tiltakene som settes inn skal være individuelt tilpassede.

Exit-tiltakene skreddersys i samarbeid med personen som ønsker seg ut fra et ekstremistisk miljø eller tankesett. Det skal tas utgangspunkt i den enkeltes behov, motivasjon, personlighet, kjønn, alder og identitet, forventninger, familietilhørighet, nettverk, sosiale miljø og levekår. Hensikten er å sammen med personen finne fram til hva som skal til for at vedkommende skal ta avstand fra kriminalitet, vold og ekstremisme samt komme seg ut av et voldsforherliggende ekstremistisk miljø eller tankesett.

For å kunne skreddersy tiltak tilpasset den enkeltes behov, er det nødvendig å ha kunnskap om hvilke bakenforliggende faktorer som spilte inn, eller som førte til at vedkommende ble trukket inn i det ekstreme miljøet/tankesettet (push og pull faktorer).

Kvinnens vei inn i og ut av radikaliserings og terrorisme kan være ulik menns. Det er nødvendig å forstå kvinnens roller og funksjoner i ekstremisttilværelsen/-miljøet, og deres engasjement for løsrivelse eller motstand mot å forlate et miljø. Det kan være behov for å innta en kjønns sensitiv tilnærming eller å igangsette intervensjoner som adresserer det spesifikke ved kvinner og jenters behov gjennom exit-arbeidet.

Det er videre ofte nødvendig å kjenne til de individuelle, digitale og samfunnsmessige prosessene som førte til at den enkelte personen har vært i eller er tiltrukket av et ekstremistisk miljø og tankesett.

Personens indre motivasjon for endring, et støttende miljø, tilhørighet eller tilgang på inntekt og meningsfulle aktiviteter er viktige faktorer for exit-arbeidet og kan være avgjørende for reintegrering til samfunnet.

Forståelse av den enkeltes motivasjon for løsrivelse og å ta avstand fra vold og ekstremisme, samt motstand eller frykt for å forlate et miljø, er avgjørende for en vellykket prosess. (jfr. «desistance», som betyr å oppgi noe eller å slutte med noe, som voldelig atferd eller kriminalitet).

Gode risiko- og behovskartleggingsverktøy er nyttig for å utarbeide relevante tiltak for den enkelte. I Norge er blant annet de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) i gang med å utvikle risikoverktøy skreddersydd for norske forhold.

Ved behov anbefales det også å iverksette tiltak for å redusere den enkeltes sårbarhet for utenforskap, for eksempel ved å tilby bistand som styrker mulighetene for deltakelse i arbeid eller utdanning samt sørge for bredere sosial støtte, for eksempel fra familie.

Veiledning

Vurder om det er behov for veiledning underveis. Det anbefales at RVTS kontaktes når man blir kjent med at en person ønsker hjelp til å komme ut av et ekstremistisk miljø. RVTS Øst har en nasjonal veiledningsfunksjon som kan kontaktes.

Telefon: 22 58 60 00

E-post: post@rvtsost.no

Planlegging og kartlegging

- Diskuter med nærmeste leder hvordan prosessen bør legges opp.
- Drøft og vurder framgangsmåte. Skriv en skisse til en plan for arbeidet. Vurder behov for mer kunnskap og hvem det er aktuelt å samarbeide med.
- Radikaliseringskontakten i politidistriktet bør som hovedregel alltid involveres slik at det avklares hvem som har hovedansvaret og hvem som gjør hva.
- Finn ut hvilke andre instanser som bør kontaktes, som har kompetanse på feltet. Samarbeidspartnere kan være lokalt PST, NAV, RVTS, radikaliseringskontakten i kriminalomsorgen, konfliktråd, skoleledelse samt SLT-koordinator i kommunen. (Se mer informasjon om RVTS' Nasjonale veilednings- og ressursfunksjon under *Helsetjenester* og om Nav Grünerløkka's rolle som nasjonalt kontaktpunkt, for andre Nav-kontorer og andre førstelinjetjenester under NAV).

- Det anbefales å initiere et samarbeid med NAV når det er behov for tiltak som kan forbedre den enkeltes levekår (bl.a. bistand med sikte på overgang til arbeid eller utdanning, bolig, sosial støtte, nettverk, for eksempel fra familie mv.).
- Avhengig av behov, gjør avtaler med aktuelle samarbeidspartnere om hvordan, når og hvor kontakt/dialog/samtale skal foregå og hvem som skal delta. Så tidlig som mulig i prosessen bør vedkommende som ønsker hjelp spørres om han/hun kan gi sitt samtykke til å dele informasjon med andre aktører (samtykkeerklæring).
- Dersom det gjelder en person man har blitt oppmerksom på gjennom sosiale medier, er det hensiktsmessig å kontakte politiet eller RVTS for å få råd, før kontakt med personen opprettes.
- Risiko- og behovskartleggingsverktøy er også aktuelt, og det anbefales at RVTS kontaktes for bistand til dette.
- Det er viktig å gjøre de undersøkelsene som er mulig i forkant av samtale eller kontakt. Før man henvender seg til personen det gjelder, bør man innhente tilstrekkelig relevant kunnskap for å kunne vurdere hvordan saken kan håndteres best mulig. Bli kjent med aktuell litteratur og informasjon (se *Nyttige ressurser og lenker*).
- Er personen kartlagt tidligere av andre? Hvilken kunnskap finnes om tidligere oppholdssted/land, ekstremistiske tankesett, religiøs tilknytning, familieforhold, vennekrets/nettverk osv. Politiets radikaliseringskontakt eller PST kan gi nyttig informasjon.
- Ved en antatt fremmedkriegers hjemkomst til Norge vil PST varsle gjeldende politidistrikt som igjen har ansvar for å varsle den aktuelle kommunen. Kommunen vurderer om det er aktuelt å tilby særskilt oppfølging.
- Hvis kommunen eller NAV er den som først får kunnskap om retur av en person i denne målgruppen, kontaktes politiet, som så varsler PST.
- Avhengig av hvem som gjennomfører samtale og omstendighetene rundt, bør det avklares hvem som eventuelt bør være med under den første samtalen og i eventuelle videre samtaler: foreldre/foresatte, barnevern, annen tillitsperson, ved behov tolk osv.

Gjennomføring

Kontaktetablering og samtaleverktøy

- Hvis kontakt ikke allerede er opprettet: vurder hvordan kontakt med personen skal innledes.
- Benytt aktuelt samtaleverktøy. Samme samtalemetodikk er relevant både ved bekymring og i exit-arbeid. Se gjerne [Samtaleverktøy – slik går du i dialog](#) i den

nasjonale veilederen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme og [Hvordan endre gjennom samtale](#) på utveier.no.

- Etter den første samtalen/kontakten kan man drøfte med veileder eller den instansen man har innledet samarbeid med, om hvordan man kan gå fram videre.

Individuell plan

Personer som har behov for langvarige og koordinerte tjenester, har rett til å få utarbeidet en individuell plan. Formålet med individuell plan er at tjenestemottakeren skal få et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud. Planen skal bare utarbeides dersom personen selv ønsker det. Det bør utarbeides bare én plan, selv om bruker har tjenester fra flere sektorer. En av tjenesteyterne i kommunen skal oppnevnes som koordinator, som skal sørge for nødvendig oppfølging av den enkelte bruker. Koordinator skal også sikre samordning av tjenestetilbudet og fremdrift i arbeidet med individuell plan.

Retten til individuell plan er hjemlet i flere lovverk:

- Lov om barneverntjenester § 3-2 a
- Helse- og omsorgstjenesteloven § 7-1
- Spesialisthelsetjenesteloven § 2-5
- Lov om psykisk helsevern § 4-1
- Pasient – og brukerrettighetsloven § 2-5
- Helsepersonelloven §§ 4 og 38a
- Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen §15 (NAV-loven)
- Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 28 og § 33

Skolen har også plikt til å medvirke i arbeidet med individuell plan. Ifølge opplæringslova § 15-8 og friskolelova § 3-6b plikter skolen å samarbeide med relevante kommunale tjenester om vurdering og oppfølging av barn og unge med helsemessige, personlige, sosiale eller emosjonelle problemer. Ytterligere informasjon og forskrift om individuell plan finner du på [helsenorge.no](#).

Relevante verktøy og tiltak

Mentorordning kan være hensiktsmessig å benytte i exit-arbeid. En mentor som kommer i posisjon og etablerer en tillitsfull relasjon, kan være en viktig samtalepartner som bistår og motiverer vedkommende til å ta imot ytterligere hjelp. RVTS (regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging) er ansvarlige for eller bistår i [utdanning av mentorer](#) i flere norske kommuner. Flere kommuner har, blant annet gjennom en tilskuddsordning fra Justis- og beredskapsdepartementet, som forvaltes av Sekretariatet for konfliktrådene, opprettet mentorordninger for å forebygge radikaliserings lokalt. For å forebygge radikaliserings i fengsler, er det opprettet en mentorordning i regi av Kriminalomsorgen.

Gjenopprettende prosesser kan også benyttes som en aktuell tilnærming når en person ønsker seg ut av et ekstremt miljø, eller et ekstremistisk tankesett. Les mer om gjenopprettende prosesser på [konfliktraadet.no](#).

Tett oppfølging og miljøarbeid, kombinert med bistand til å komme ut i arbeidsliv, få helseoppfølging og nye positive relasjoner mm. kan være avgjørende.

Det anbefales å gjøre en nettverkskartlegging både i det formelle og uformelle nettverket, og å finne frem til hvem som kan være en positiv støtte for personen. Både familie, venner, religiøse eller andre aktører i det sivile samfunnet er aktuelle å inkludere, avhengig av personens egne ønsker og behov.

Alvorlige bekymringer meldes til politi og/eller PST.

Sentrale samarbeidspartnere i gjennomføringen

Politiets radikaliseringskontakt bør som hovedregel alltid involveres i oppfølgingen.

Kommunens SLT-koordinator kan bidra med å gi råd om hvem eller hvilke instanser som skal være ansvarlig for den videre koordineringen og oppfølgingen.

Informasjonsutveksling

Erfaringer viser at god informasjonsflyt mellom ulike tjenester gir gode resultater for den enkelte og bidrar til mer effektive tjenester. De samme reglene for taushetsplikt gjelder imidlertid i dette arbeidet som i forvaltningen forøvrig. Taushetsplikten skal verne om brukernes personvern og integritet, og sikre tilliten mellom hjelpetjenestene og brukere.

Avvergingsplikten (straffeloven § 196), som gjelder alvorlige forbrytelser som for eksempel terrorisme, drap og seksuelle overgrep, kan medføre fritak fra taushetsplikten. Det samme gjelder opplysningsplikten til barnevernstjenesten.

Relevante tjenester i exit-samarbeid

Hvilke tjenester som får en rolle i exit-arbeidet, varierer fra sak til sak. Det viktigste er at personer som ønsker bistand til å komme seg ut av ekstreme miljøer, når frem med sin henvendelse og kan motta relevant bistand.

Arbeidet i kommunene

Et tverrsektorielt samarbeid er viktig for å få til godt exit-arbeid. Det er viktig å ha en ansvarlig person i kommunen som har hovedansvaret for å koordinere arbeidet. Noen kommuner har valgt å gi dette ansvaret til SLT-koordinator, mens andre kommuner har valgt en annen løsning.

Arbeidet bør forankres og fremkomme i overordnede strategier eller en formalisert ansvarsdeling, slik at arbeidet ikke blir personavhengig.

Den vil være en støtte om kommunen har en oppdatert handlingsplan med tydelige mål og en klar ansvarsfordeling. Det er viktig at de personene som skal jobbe med tematikken har ressurser og mulighet til å bistå en person i en exit-prosess over tid. Det må sikres at kommunen har ressurspersoner som har både kompetanse på feltet, personlig egnethet, tilgang til veiledning og avsatt tid til å følge opp/bygge relasjon.

Det anbefales også at kommunene har tilgjengelige kontaktpersoner med beslutningsmyndighet innen flere ulike tjenester internt og eksternt som kan bidra i arbeidet.

Dersom den som ønsker å komme seg ut fra et ekstremistisk miljø soner en fengselsdom, er det viktig å starte tilbakeføringsprosessen tidlig i straffegjennomføringen, slik at tillit og relasjon kan bygges for å sikre ønske om oppfølging fra hjelpeapparatet etter endt soning. Her er et samarbeid med kriminalomsorgen sentralt.

Tiltakene må tilpasses den enkelte som ønsker seg ut av et ekstremistisk miljø, og hjelpen må skreddersys den enkeltes behov. Vær oppmerksom på at personen eller familien kan oppleve stigmatisering fra andre ved å tilby dem deltakelse i ordninger med særskilt fokus på radikaliserings/ ekstremisme.

Konfliktråd

Konfliktråd kan arrangere møter mellom parter i konflikter som oppstår når én eller flere personer har påført andre en skade, et tap eller en annen krenkelse. Konfliktrådene kan kontaktes både når det gjelder exit-arbeid, og når det er behov for å bygge relasjoner, gjenoppta relasjoner eller behov for gjenopprettende prosesser i sivile saker, straffesaker og i tilbakeføringsarbeid.

I konfliktrådene benyttes gjenopprettende prosesser som en tilnærming for personer som er direkte involvert eller berørte av et bestemt lovbrudd eller en konflikt. Deltakelse er frivillig for partene. Konfliktrådene tilrettelegger for møter mellom partene. I fellesskap vurderes skader, behov og forpliktelser som hendelsen har skapt. Sammen finner partene fram til måter å gjenopprette og hele urett og skade så godt det lar seg gjøre.

Det er 12 konfliktråd og til sammen 22 lokale kontorer i Norge.

Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) forvalter tilskuddordningen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, som kommunene kan søke på. Kommunene anbefales å vurdere hvilke tiltak/prosjekt de har behov for, som de kan søke om støtte til i en startfase, for så å implementere i ordinær drift. Sfk anbefaler den enkelte kommune å undersøke hva slags tiltak som er tildelt midler de siste årene. Du finner mer info om tilskuddsordningen på kriminalitetsforebygging.no eller på radikalisering.no.

Nettside: konfliktraadet.no

NAV

NAV skal bidra til å skape et velfungerende, inkluderende arbeidsliv, motvirke fattigdom og ivareta vanskeligstilte gruppers behov. Arbeid er forebyggende, strukturskapende og normaliserende. Nav har derfor en viktig funksjon i dette arbeidet, blant annet gjennom å bidra til at personer som sliter med å komme inn i arbeidsmarkedet, kan få bistand til å komme i jobb.

I et exit-forløp kan Nav bidra med råd og veiledning samt oppfølging med sikte på arbeid og aktivitet. I forbindelse med revisjonen av handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i 2020, er det besluttet at Nav Grünerløkka skal gis et nasjonalt råd- og veiledningsansvar på feltet radikaliserings og ekstremisme. Nav Grünerløkka blir med dette et sentralt kompetanse- og kontaktpunkt mot øvrige Nav-kontorer og andre førstelinjetjenester.

En av kjerneoppgavene ved Nav-kontorene er tjenesten «opplysning, råd og veiledning» Tjenesten omfatter kvalifisert sosialfaglig veiledning for å forebygge eller løse sosiale problemer. Hensikten med tjenesten er å gi hjelp til selvhjelp og bidra til å mestre egen livssituasjon. Opplysning, råd og veiledning er et viktig virkemiddel for å gi ungdom tett individuell oppfølging og for å forebygge eller begrense sosial eksklusjon og marginalisering. Dette er viktig for å nå lovens målsetting om å bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

NAV får best løst sine oppgaver ved å samarbeide med andre aktører, herunder både kommunale, regionale og statlige. Samarbeidspartnere kan være barneverntjenesten, utekontakten, den videregående skolen, oppfølgingstjenesten og ulike kurative hjelpetjenester.

Kontaktinfo

Telefon: 55 55 33 33.

Nettside: [Nav.no](https://nav.no)

Politi

Politiets bidrag inn i exit-arbeidet bygger på de samme etablerte forebyggende strukturene som gir politiet ansvar og kompetanse til å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Politiet kan bidra med den samme verktøykassen i innsatsen for å hjelpe en person ut av ekstremisme.

For å bryte med et etablert tankesett og bygge nye relasjoner, kreves det en samlet innsats rundt den enkelte. Hvilke aktører som får en rolle i dette arbeidet varierer etter konkrete vurderinger fra sak til sak. Et av politiets viktigste tiltak rundt enkeltpersoner, er dialog. Gjennom samtaler med den enkelte vil bekymring tas opp og behov kartlegges og vise retning for videre arbeid.

Alle politidistrikt skal ha en radikaliseringskontakt. Politiets radikaliseringskontakter er et bindeledd mellom PST og politi og mot kommunene. De skal koordinere hendelser, samarbeid og utveksling av informasjon mellom politi og lokalsamfunn, og utgjør et viktig kontaktpunkt i det lokale tverrfaglige samarbeidet.

Kontaktinfo

Telefon: 02800

Nettside: politiet.no

Politiets sikkerhetstjeneste – PST

PST har erfaring med å bistå personer som ønsker å trekke seg ut av ekstreme miljøer. Dette, sammen med PSTs kunnskap om de ekstreme miljøene i Norge, gjør at PST kan gi råd og veiledning i tillegg til praktisk bistand i enkeltsaker. Ved henvendelser til PST om bistand til å trekke seg ut av et ekstremt miljø, vil PST samarbeide og koordinere oppfølgingsarbeidet med radikaliseringskontaktene i politiet. Tiltak vil iverksettes med bistand fra en eller flere forebyggende aktører med ulik kompetanse og ansvarsområder.

PSTs hovedkontor ligger i Oslo. I tillegg har PST ansatte ved mange lokale kontorer. Kontaktinformasjon til disse finner du [her](#).

Kontaktinfo PSTs hovedkontor:
Telefon: 23305000
E-post: post@pst.politiet.no

Barnevern

Barnevernet skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstkår. Hvilke tiltak som er aktuelt i saker hvor barn og unge har blitt radikalisert, avhenger av barnet og familiens behov.

Les mer om barnevernstjenesten på bufdir.no
Finn din lokale barnevernstjeneste på barnevernvakten.no

Familievern

Familievernkontorene er et lavterskeltilbud som skal hjelpe familier i krise. Familievernet vil gjennom sitt tilbud kunne hjelpe familier når de har relasjonelle vansker og utfordringer. Dette gjelder også familier der noen allerede har blitt radikalisert. Familievernet kan samarbeide med politiet og andre aktører i konkrete saker. Familievernets relasjonskompetanse kan bidra til å opprette dialog, reetablere relasjoner og starte endringsarbeid i familien. Erfaringene fra et samarbeidsprosjekt mellom Enerhaugen familievernkontor og Politiets sikkerhetstjeneste (PST) om å øke kjennskapen til radikaliseringsmatikk i familievernet, kan benyttes i dette arbeidet.

Les mer om familievern tjenesten på bufdir.no.
[Oversikt over alle familievernkontor](#)

Skole

Skolen kan være en av flere arenaer for tilbakeføring til samfunnet i exit-arbeidet. Ifølge opplæringsloven kapittel 9 A plikter skolen å legge til rette for et godt psykososialt miljø. Opplæringsloven § 9-A-2 inneholder den overordnede normen. Denne normen skal tolkes inn i alle de andre bestemmelsene i kapittel 9 A, og har betydning både for det individrettede arbeidet og det systemrettede arbeidet til skolen. Opplæringsloven § 9 A-2 lyder: «*Alle elever har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring. Bestemmelsen omfatter både elever i grunnskolen og videregående skole, og den gjelder også for elever i skolefritidsordningen og leksehjelpen*».

Kriminalomsorg

Kriminalomsorgens rolle og oppgaver er sammensatt. Kriminalomsorgen skal forebygge at innsatte eller domfelte blir radikalisert i fengsel eller under straffegjennomføring. Det tilstrebes at kriminalomsorgens enheter skal være arenaer for positiv utvikling og tilrettelegging for en trygg tilbakeføring til samfunnet. Kriminalomsorgen samarbeider med kommunen den innsatte/domfelte har tilhørighet i, samt andre offentlige instanser. Hensikten er å skape rammer som gjør det mulig å ha et kriminalitetsfritt liv etter endt straffegjennomføring.

Kriminalomsorgen samarbeider med politiet og PST om å identifisere radikaliserte personer. Det utveksles informasjon som skal bidra til å forebygge nye kriminelle handlinger.

Mentorordningen er et tiltak som kriminalomsorgen benytter for å forebygge og håndtere radikalisering og voldelig ekstremisme. Målgruppen er både innsatte i varetekt og domfelte som gjennomfører straff i fengsel eller i samfunnet. Tiltaket retter seg mot innsatte og domfelte som er sårbare for å bli rekruttert til ekstremistiske miljøer eller som er sårbare for å bli radikalisert under straffegjennomføringen. I tillegg vil også domfelte som er dømt for terrorhandlinger, hatefulle ytringer og handlinger samt rasistisk motivert kriminalitet være i målgruppen.

Kriminalomsorgen har utarbeidet en [håndbok for ansatte i kriminalomsorgen med særskilt fokus på håndtering a radikalisering og voldelig ekstremisme i fengsel.](#)

Kontaktinformasjon finner du på kriminalomsorgen.no

Helsetjenester

Alle som bor i Norge har rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester. Det gjelder også flyktninger og andre innvandrere som har lovlig opphold.

Personer som ønsker å trekke seg ut av ekstreme miljøer eller tankesett kan ha behov for psykisk helsehjelp. Kommunene har ulike tilbud om behandling og støtte til personer som har psykiske problemer. Fastlegen kan gi behandling for lette og moderate psykiske plager og henvise videre. Mange kommuner har også ulike lavterskel samtaletilbud som «Rask psykisk helsehjelp» eller tilsvarende. Kommunene plikter også å ha oppfølgingstilbud overfor innbyggere med langvarige utfordringer. Det finnes ulike tverrfaglige oppsøkende team som skal gi helhetlige tjenester til mennesker med alvorlige psykiske lidelser.

Distriktpsikiatriske sentre (DPS) og poliklinikker i psykisk helsevern for barn og unge (BUP) er desentraliserte spesialisthelsetjenester som skal dekke behov for utredning, behandling og akutt helsehjelp. Sykehusene ivaretar utredning og behandling av tilstander med behov for mer spesialisert kompetanse, blant annet innen psykoselidelser og sikkerhets- og akuttpsykiatri. Tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) tilbys i ruspoliklinikker og ulike døgnenheter.

Nasjonal veilednings- og ressursfunksjon ved RVTSe

De fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTSe) har ansvar for kompetansearbeid innen radikalisering og voldelig ekstremisme i sine regioner. RVTSe skal bistå tjenesteapparatet med veiledning, fagutvikling, implementeringsstøtte, undervisning, konsultasjon og nettverksarbeid.

Det er etablert en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon på feltet, ledet av RVTS Øst. Veiledningsfunksjonen skal støtte og styrke etablerte rutiner og retningslinjer, og spre kunnskap og veilede om tjenestenes avvergingsplikt, taushets- og opplysningsplikt. Funksjonen skal ta i bruk og spre tilgjengelig informasjon og rapporteringer, og inneha en oppdatert nasjonal oversikt over gode erfaringer og eksisterende tiltak.

RVTS Øst drifter nettportalen [Utveier.no](https://utveier.no), en kunnskapsportal om prosesser inn og veier ut av radikaliserings og voldelig ekstremisme. For mer informasjon om Utveier.no, se under «Nyttige ressurser og lenker».

RVTS er ansvarlige for eller bistår i [utdanning av mentorer](#) i flere norske kommuner. Mentorene kan brukes som et tiltak der det er bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme. De kan også brukes som en ressurs i exit-arbeid. RVTS veileder mentorer og mentornettverk og gir råd til kommunale ressursteam/SLT-strukturer i bruken av disse.

RVTS Øst kan kontaktes på:

Telefon: 22 58 60 00

E-post: post@rvtsost.no

Nyttige ressurser og lenker i exit-arbeidet

Utveier.no er en kunnskapsportal om prosesser inn og veier ut av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Portalen er delt inn i seks ulike temaområder: veien inn, hva er radikaliserings, hvorfor akkurat ham, veien ut, kriminalomsorgen og spesialisthelsetjenesten. Den er en del av regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Portalen er utarbeidet av RVTS Øst i samarbeid med Helsedirektoratet, Kriminalomsorgen og Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP).

Plattform er et tverrinstitusjonelt samarbeid i Agder mellom fagmiljø innen politi, kommuner og forskning som arbeider for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme i samfunnet.

Nordic Safe Cities Nordisk ministerråd har etablert nettverket Nordic Safe Cities. Formålet er å styrke forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norden.

DIS-nettverket (demokrati, inkludering og sikkerhet) Nordisk ministerråd har etablert dette nordiske nettverket blant ansatte i departementer og etater innenfor skolesektoren, for å samle, utvikle og støtte forebyggende innsatser innenfor sosial marginalisering, voldelig ekstremisme og diskriminering.

Radicalisation Awareness Network (RAN) er et EU-basert nettverk som flere kommunalt tilsatte fra Norge deltar i. Nettverket har flere arbeidsgrupper som jobber med ulike temaer innenfor arbeidet med å styrke innsatsen for å forhindre og motvirke radikaliserings som fører til voldelig ekstremisme og terrorisme.

RANs **EXIT working group (RAN EXIT)** jobber spesifikt opp mot exit-arbeid.

Strong Cities Network Samarbeidsnettverket The Strong Cities Network er etablert for beslutningstakere og praktikere som arbeider med forebygging av radikaliserings og voldelige ekstremisme på ulike nivåer. Nettverket drives av den Londonbaserte tankesmien [Institute for Strategic Dialogue](#).

Center mot voldsbejakande extremism (CVE) ble etablert i Sverige i 2018 . Formålet er å styrke det forebyggende arbeidet mot voldelig ekstremisme i Sverige.

[Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme](#) ble etablert i Danmark i 2017. Formålet er å styrke den danske innsatsen innen forebygging av ekstremisme og radikaliserings, nasjonalt, lokalt og på internett.

[Antiradikalisering.aarhus.dk](#) er Århus kommunes nettside om deres innsats mot radikaliserings (Århusmodellen).

German Institute on Radicalization and De-radicalization Studies (GIRDS) er et tysk forsknings- og nettverksinitiativ som fokuserer på forebygging av radikaliserings og de-radikaliserings.

Relevante publikasjoner

[A Question of Participation – Disengagement from the Extremist Right](#), Christensen T.W, Thesis PhD, Roskilde Universitet, 2015

[Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, Hva er kommunenes rolle?](#) NIBR-rapport 2016:12

[From Daesh to «Diaspora»: Tracing the Women and Minors of the Islamic State](#), ICSR rapport 2018

[How extremist experiences become valuable knowledge in EXIT programmes](#), Christensen T.W., Journal for Deradikalization Summer/15 Nr.

[Hvordan håndtere hjemvendte fremmedkrigere og andre syriafarere? Tiltak for ivaretagelse og oppfølging](#). Christensen T.W og Bjørge T., C-REX forsknings rapport 1/2018, UiO

[Leaving Terrorism Behind, Individual and Collective Disengagement](#), Edited by Tore Bjørge, John G. Horgan, 2008

[Non-custodial Rehabilitation and Reintegration in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism A Guidebook for Policymakers and Practitioners in South-Eastern Europe](#), Organization for Security and Co-operation in Europe, Vienna, January 2020

[Peer and Self Review Manual for Exit Work](#), RAN Manual, 17/01/2020

[Promoting Exit from Violent Extremism: Themes and Approaches](#), Dalgaard-Nielsen A., Journal Studies in Conflict & Terrorism Volume 36, 2013 - Issue 2

[RADIKALISERING – En studie av mobilisering, forebygging og rehabilitering](#), VITEN,
Forskingsfaglig rapport 1. 2018, Forsvarets forskningsinstitutt

[Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families](#), RAN Manual, juli 2017